

ERNYES Mihály
Pillantás az 1950-es évek bűnüldözésébe.
Baranyai életelleni bűnügyek.

(DOI: 10.31626/HU-EISSN2530094X.I.TOM.071-086.p)

A bűnüldözés sokrétű, szerteágazó tevékenységet takaró olyan részterülete a rendvédelemnek, amelyet számos tudomány szabályoz, illetőleg segít. Jelen dolgozat a társadalmi környezetre és a szakterületet érintő országos vonatkozásokra történő kitekintés mellett, egy behatárolt területi egység életelleni bűncselekményei azon körének vizsgálati eredményeiből ad közre adatokat, amelyek eljutottak az 1950-es években a Pécsi Megyei Bíróság büntető tanácsai elé.

A jogszabályi alapok

Az 1950-es évek kezdetére végbement jelentős társadalmi és politikai változások rányomták bélyegüket a rendvédelemre, benne a rendőrség bűnüldöző tevékenységére is. Ugyanakkor a következmények nem állapodtak meg, hanem az évtized folyamán a változásokkal egyetemben folyamattá váltak.

Rá kell mutatni arra is, hogy a kommunista párt a hatalom megszerzését illetőleg megtartását célzóan folyamatosan jelen volt a társadalom minden területén és döntései kötelező jellegű végrehajtást nyertek. A teljes pártirányítás alatt álló rendőrség személyügyi kérdéseinél elsődlegesen a politikai szempont játszott szerepet, azt csak követte a szakmai szempont.¹

A jogalkotás körében természeténél fogva a legnagyobb hatást a Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi törvény² fejtette ki, attól függetlenül, hogy benne a rendvédelem külön említésre nem került.

A helyi tanácsokról szóló 1950. évi törvény³ alapján közigazgatási területi reformként rendezték a megyéket és a járásokat, a szovjet minta alapján bevezetendő tanácsok területi egységeinek biztosítására. A korábbi 25 megye és 14 törvényhatósági jogú város helyébe 19 megye és Budapest lépett.⁴ A törvény egyúttal átalakítási irányadóul szolgált az állami szervek tekintetében.

1951. I. 1-én hatályba lépett a Büntető Törvénykönyv általános része, a Btá.⁵ majd a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi törvény⁶, amelynek néhány rendelkezése viszonylag rövid idő elteltével módosításra került.⁷

1952-ben megjelent, az Igazságügy-minisztérium által közzétett *A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása*, a BHÖ.⁸

Az 1956-os forradalom és szabadságharc résztvevőivel szembeni megtorló intézkedések viszonylag nagyszámú, de rövid életű törvényerejű rendeleten alapultak. A gyilkosság és a szándékos emberölés bekerült mindazon felsorolásokba, amelyek a vádirat mellőzésével történő bíróság elé állításról,⁹ a rögtönbíráskodásról,¹⁰ a gyorsított büntetőeljárásról¹¹ rendelkeztek.

Hosszabb életűek a megyei bíróságokon is felállított népbíró-sági tanácsok voltak.¹²

A rendőrség szervezetéről és működéséről

Az 1950-es évek kezdetéig a rendőrség szervezete és azok elnevezései már folyamatos változásokat éltek meg.¹³ A városi kapitányságokon bűnügyi nyomozócsoportot szerveztek, a kisebb ügyforgalmi kapitányságokon bűnügyi előadót jelöltek ki.¹⁴

A tanácsváltásokhoz igazodóan megyei rendőrkapitányságok létesültek, mint középfokú szervek, részben első-, részben másodfokú rendőri hatóságok, osztályokra, csoportokra illetőleg előadói ügykörökre felosztottan.¹⁵

1952-ben valamennyi kapitányságon bűnügyi csoportot hoztak létre, melynek célja alapvetően az akkor társadalomtulajdon védelemnek nevezett szakterület erősítése volt.¹⁶

1953-ban a belügyminisztérium mintájára létrejöttek az egységes megyei főosztályok, magukba foglalva az államvédelem, a rendőrség (megyei rendőrkapitányság), a tűzrendészet, a légoltalom és a büntetés-végrehajtás megyei szerveit. A járásokban, a városokban és a fővárosi kerületekben egységes osztályok álltak fel, melyek fejlécében azonban többnyire feltüntették a járási vagy városi rendőrkapitányság megnevezést is.¹⁷ Az egységes Belügyminisztériumban a Közrendészeti Főosztály helyett létrehozott, 608 fős, Országos Rendőrkapitányság, „szervezeti rendszerét tekintve sokkal alkalmasabb vezető szerv”¹⁸. Szeptemberben, a szervezés befejezésekor, az országban 179 osztály és 837 őr (717 közbiztonsági, 70 ipari objektumőrző, 10 légi rendészeti, 4 kísérő szolgálati, 16 rév és 20 közlekedést ellenőrző). A Baranya Megyei Főosztály szervezetében 9 osztály (köztük bűnüldözési osztály, társadalomtulajdon védelmi osztály, vizsgá-

lati osztály), azokon belül 41 őr (38 közbiztonsági, 1 légi rendészeti, 1 közlekedési ellenőrző csoport, 1 révőr) működött.¹⁹

Az Országos Rendőrkapitányság vezetőjének 1954. IV. 26-án kelt parancsában²⁰ foglaltak alapján összevonták a megyei és megyeszékhelyi rendőrkapitányságok bűnügyi állományát. A városi szerveknél 1 fő, mint panaszfelvevő és 1 fő, mint a közrendvédelmi állomány bűnügyi munkáját irányító előadó maradt. Indoklásul a terhelések kiegyenlítésének szükségességét, valamint a bűnözés elleni fellépés hatékonyabbá válásának követelményét hozták fel. A jövő — annak ellenére, hogy e szervezés évekig fennállt — nem igazolta az elgondolás helyességét.

1955. I. 1-jén a rendőrség 17 291 fős létszámából a bűnügyi apparátusban 1 195 státusz volt rendszeresítve. Baranyában a 721 fős rendőri állományból bűnügyi területen dolgozott 3 osztályvezető, 9 alosztályvezető, 4 csoportvezető, 39 operatív beosztott, 22 vizsgáló.²¹

1955. VII. 27-én kihirdetésre került a rendőrségről szóló törvényerejű rendelet.²² E jogszabályt — a testület újjászervezését célzóan — módosította az e témakörben 1956-ban megjelenő törvényerejű rendelet.²³ Ezt követően a Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányságának alárendeltségében működtek a fővárosi és a megyei rendőr-főkapitányságok illetőleg a járási, városi (kerületi) kapitányságok, melyek szervezetében rendőr őrök és körzeti megbízottak tevékenykedtek.²⁴

Az 1956-os forradalmat követő megtorlás során a rendőrség bűnügyi szolgálatot ellátó állományából is jelentős számban bocsátottak el munkatársakat. Baranyában az e területen érintettek száma meghaladta a tucatot. Az intézkedéseket a bűnügyi állomány részéről értetlenség és felháborodás kísérte.²⁵

1957. I. 12-én javaslatot terjesztettek elő a rendőrség szervezeti és létszámára vonatkozóan.²⁶ A tervzet szerint a létrehozandó bűnügyi főosztály országos viszonylatban elemezi és értékeli, az alsóbb szervezetek tekintetében ellenőrzi a bűnügyi munkát. A bűnügyi központ, mint külső szervezet működik, segítséget ad a nagyobb bűncselekmények nyomozásához, ellátja a rendőrség kriminalisztikai feladatát, e tudományág továbbfejlesztését.²⁷

A megyei rendőr-főkapitányságokra vonatkozó javaslatrész megelőzte egy vélemény, melynek sarkalatos részét képezte az,

hogyan a megyei szervezetek elvi irányító és ellenőrző szervezetek legyenek-e.²⁸

1957. III. 26-án az országos rendőrfőkapitány ideiglenesen szabályozta az egyes bűnügyi szervezetek hatáskörét.²⁹ E rendelkezés csaknem teljességében azonos a januári javaslattal. Megmaradt azon alapelv, mely szerint a megyei rendőr-főkapitányság elsősorban elvi irányító szervezet. „Mint elvi irányító osztály elemzi a megye bűnügyi helyzetét, irányítja a városi, járási rendőrkapitányságok bűnügyi munkáját, különleges esetekben gyakorlati segítséget ad az I. fokú hatóságok bűnügyi nyomozóinak. Az osztály szakelődókra, I. kategóriájú megyékben alosztályokra tagozódik. 1 fő a bűnügyi statisztikát végzi. A bűnügyi technikus és a kutyavezető a megyeszékhelyi városi járási kapitányság állományába fog tartozni.”³⁰

Az ideiglenes szabályozást az országos főkapitány november 21-én hatályon kívül helyezte.³¹ E szerint többek között a főkapitányság bűnügyi szervezetei a hatáskörükbe utalt ügyekben gyakorlati munkát (nyomozást) is végeztek, a felettes szervezetek ügyeket leadhattak, és magukhoz vonhattak, a megyei szervezetek a krimináltechnikai eszközökkel segítséget nyújtottak. A kapitányságok bűnügyi alegységei azonnal kötelesek voltak jelenteni a hatáskörüket meghaladó bűncselekményeket a főkapitányság bűnügyi szervezeteinek.

A takarékoság és a titkosság — mint folyamatosan élő jelenség — jelen volt a központi utasításokban, a különböző adatszolgáltatásokban és a konkrét ügyek minősítésénél is, valamint a munkatervekben és a fegyelmi ügyekben.³²

SEBESTYÉN László rendőr ezredes a Belügyminisztérium Közrendészeti Főosztályának vezetője 1953. VI. 2-án *Végrehajtási utasítás*-t adott ki a nyomozati munka megjavítására, mivel az igazságügy- és a belügyminiszter együttes utasításának a bevezető megfogalmazásai súlyos hiányosságokra utaltak.³³ Komoly hiányosságként került felsorolásra többek között: Igen sok bűnügyben a nyomozás minősége nem kielégítő, sőt gyakran egyenesen tűrhetetlen. A nyomozás megengedhetetlenül lassan, felületesen folyik. Sok bűncselekmény felderítetlen marad, és bűnözők nem részesülnek a törvény által meghatározott büntetésben. A büntetőügyeket általában igen hanyagul kezelik, az ügy iratait nem fűzik össze, az iratokról jegyzéket nem készítenek, mindezek

lehetőséget adnak arra, hogy az iratok vagy azok részei elvesse-
nek.³⁴

A Baranya Megyei Rendőrkapitányság 1952. évi tevékenységéről készült jelentés szerint a munkát minden vonalon bizonyos fejlődés jellemezte. A személy- és tulajdonvédelmi osztály hatáskörébe tartozó 3405 ügyből 2833 esetben eredményesen fejezték be a nyomozást. Leggyakoribbak a lopások, különösen a mezői lopások voltak. A társadalomtulajdon védelmi osztályon 5594 feljelentésből 4784 esetben érték el eredményt. E körben mintegy 30 %-ot tettek ki a sikkasztások és a hűtlen kezelések. Az ügyész-
séggel jó együttműködés alakult ki.³⁵

1954. I. 25-én keltezett, a közbiztonságról szóló jelentés szerint számos „nemkívánatos elem” telepedett le Pécs és környékén. Ezek viselkedése „segítette elő, hogy a közbiztonság meglazult és komoly kihatása volt a társadalmi életünkben.” A súlyos hiányosságok, a komoly nehézségek ellenére eredményes intézkedésekről is számot adtak és megállapították, hogy egyre inkább érvényesült a törvényesség. Főleg a város külső területein fordultak elő útonállások, verekedések, betörések és lopások, „ami félelmet és bizonytalanságot keltett dolgozóink között, ami november és december hónapban mutatkozott meg legélesebben.”³⁶

A rendőri tevékenység nyilvánosság előtti megjelenését sajtócikkkel igazolni csekély mennyiségben lehet. Az 1956-os esztendő őszétől kezdődő időszakokhoz viszonyítva, feltűnően kevés a sajtó- nyilvánosság előtti szereplés.

Az 1956. évi bűnüldözési feladatokkal kapcsolatban, a Rendőrségi Szemlében megjelent írás arra buzdít, hogy „el kell szakadni az íróasztaltól”. Ismeretlen elkövető esetén a nyomozást azonnal meg kell kezdeni „és a forró nyomon haladva derítsék fel a tettest.” Kiemelt fontosságú volt a kriminalisztikai képzettség növelése és a bűnmegelőzés.³⁷

1956. III. 1-jén jelent meg első alkalommal — az Országos Rendőr-kapitányság XII. Tudományos Technikai Osztálya gondozásában — a „*Bűnügyi technikai tájékoztató*”, melyben utaltak az 1955-ben elért eredményekre is: valamennyi járási osztályt ellátták helyszínelő táskával, ujjnyomot felvevő dobozzal, számos bűnügyileg fertőzött első fokú szervet fényképezőgéppel, egyes megyei főosztályokat fémkutató műszerrel és valamennyit metal-

lográfiai vizsgálatához szükséges eszközökkel, bűnügyi orvosi helyszínelő táskával, kellő számú nyomozókutyával. Az előszóban a szerző a következő megállapítással kezdte az ismertetést: „A bűnözők elleni harc eredményessége meg kívánja, hogy a bűnügyi és közrendvédelmi szolgálatot ellátó rendőrök kellő alapossággal sajátítsák el és növeljék kriminalisztikai ismereteiket.”³⁸

A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság munkájáról az 1958. V. 1-ei belügyminisztériumi kollégiumi ülésre is készült jelentés.³⁹ A bűnügyi terület tevékenységét bemutató közel 5 oldal terjedelmű részben — rögzítésre került, hogy a bűnügyi szervezetek egyenletes fejlődése mellett — a bűncselekmények száma kismértékben csökkent, az eredményesség javult. Mindezek ellenére a bűnügyi munka „színvonala még nem kielégítő”. Az élet és a testi épség ellen irányuló bűncselekményeknél jelentős szerephez jutott az ittasság. A bűnügyi technika kihasználtsága nem érte el a kívánt szintet.

A baranyai életelleni bűnügyekről

Az 1951. évtől kezdődően az 1960. évvel bezárólag — a Pécsi Megyei Bíróság névszerinti iktatókönyveiben — gyilkosságnak és szándékos emberölésnek, illetőleg azok kísérletének jelölt bűncselekmények, valamint az erős felindulásban elkövetett emberölések, továbbá a gondatlan emberölések közül azokat az aktákat vontam vizsgálat alá, amelyek fellelhetőek voltak.⁴⁰ Nem kerültek az átnézett ügyiratok körébe a nullás és a duplanullás számozású titkos, valamint szigorúan titkos minősítésű iratok. Az iktatókönyvekben az előzőeknek megfelelő 184 akta került jelölésre, közülük 30 gyilkosságként, 148 szándékos emberölésként, 3 erős felindulásból, 5 gondatlanságból elkövetett emberölésként. Az 1954. esztendővel bezárólag az esetek száma évente nem haladta meg a 10-et, 1955-től kezdődően viszont nem volt 20-nál kevesebb. 149 bűncselekményt 1 tettes követett el, húszat 2 és 15-öt 3 vagy annál több. 194 férfi és 28 nő elkövető volt összeszámolható. Csak őrizetben volt 4 fő, előzetes letartóztatásban 89 fő. Járásonként domináns az évi 1-2 eset, de mindegyik járásnak voltak olyan évei, amikor onnan nem kerültek bíróság elé életelleni bűnesetek.

A fellelt 121 ügy esetében 1 alkalommal névtelen bejelentéssel kezdődött a büntető eljárás.⁴¹ 11 ügyben egyértelműen isme-

retlen tettes ellen indult a nyomozás. 4 esetben volt releváns a körzeti orvosnak, mint halottkémnek a szerepe. 2 alkalommal az általa észlelt külsérelmi nyomok alapján boncolás elrendelését kérte és értesítette a rendőrséget. 2 halott vizsgálat során külsérelmi nyomot nem észlelt és nem tapasztalt bűncselekményre utaló körülményt, bár később kiderült, hogy az történt. A rokonok ellen elkövetett 15 támadásból, 5 újszülött sérelmére következett be. Falusi mulatságban, kocsmai összeveszésben leledző verekedés eredményeképpen 18 eset mutatható ki, 3 alkalommal pedig legényszálláson volt életelleni bűncselekménynek minősülő összeütközés. Ezekben az ügyekben komoly szerepe volt az alkoholfogyasztásnak illetőleg az alkoholos befolyásoltságnak. A nyereségvágy mindössze 3 esetben egyértelmű. A szerelemfáltás tucatnyi alkalommal került be a motívumok sorába. Családi vita 16 esetben, haragos viszony 17 alkalommal szolgált alapjául a bekövetkezett bűncselekményeknek.

Az egyes cselekmények büntetőjogi minősítései több alkalommal eltértek egymástól a nyomozás során, a vádemelés kapcsán és a bíróság ítéletében.

A gyilkosság büntettének kísérlete minősítéssel iktatott meg-
lehetősen kusza ügyben a nyomozást a Belügyminisztérium Baranyamegyei Főosztály Rendőri Vizsgálati Osztályán 1955. IV. 12-én fejezték be súlyos testi sértés és ifjúság elleni büntett miatt, az ügyészség azonban gyilkosság büntettének kísérlete miatt emelt vádat. A Baranya Megyei Bíróság nyomozás kiegészítést rendelt el. Ítéletét — melyben a vádlottat szándékos emberölés büntettének kísérletében mondta ki bűnösnek — a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezte és az elsőbíróságot új eljárásra utasította. Az új elsőfokú ítélet a vádlottat kiskorúval szembeni gondviselési kötelezettségének nem teljesítésével elkövetett büntettben mondta ki bűnösnek. A kibogozhatatlannak tűnő történeti tényállásban egy gondozásba átvett, bántalmazásból származó sérüléseket elszenvedett csecsemő meghalt. Nem volt tisztázható egyértelműen a halál oka és a keletkezett sérülések mikéntje sem.⁴²

A nyomozások döntő többsége 1 hónapon belül befejezésre került. A 10 napon belüli befejezések száma meghaladta a húszat, közülük kilenc nyomozás nem haladta meg a 4 napot és volt 3 napnál rövidebb ideig tartó is. A nyomozás 2 hónapi időtartam

közelében zárult 5 ügyben, 4 hónapon belül 1 ügyben. Pótnyomozást rendelt el a bíróság 1 alkalommal, az ügyészség 4 esetben. 3 ügyet küldött vissza a megyei bíróság az ügyészségnek nyomozás kiegészítésre.

A Siklósi Járási Rendőrkapitányságon kisharsányi lakos eltűnésének bejelentését követően kezdődött a rendőri ténykedés abban az ügyben, amelyben gyilkosság miatt ismeretlen tettes ellen 1952. IX. 4-én rendelték el a nyomozást. A Baranya Megyei Rendőrkapitányság beosztottai által gyorsan és eredményesen lefolytatott nyomozást követően a pécsi államügyészségi elnök már 1952. IX. 18-án aláírta a vádiratot. A Pécsi Megyei Bíróság 1952. X. 22-én hozott marasztaló ítélete a kihirdetésekor jogerőssé és végrehajthatóvá vált.⁴³

1953. II. 27-én a nyomozást is lefolytató Komlói Városi Rendőrkapitányságra érkezett bejelentés arról, hogy O. János éjjel 2 órakor a vele közös háztartásban élő SZ. Erzsébetet, előre megfontolt szándékkal, fejszével többször fejbe ütötte. Az 1953. II. 28-án megtörtént igazságügyi boncolás alapján kialakított szakvélemény szerint az áldozat halálát a koponyára mért ütés okozta. A szándékos emberölés miatt indított ügyben az 1953. III. 2-ai ügyészi kihallgatást követő napon gyilkosság miatt került sor a terheltkénti felelősségre vonásra a kapitányság tiszti őrsének beosztottja által. A motívum szerelemfélézés volt. A vádirat 1953. III. 3-án készült el, az elsőfokú bírósági tárgyalásra 1953. III. 23-án került sor, mely alkalommal a bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki szándékos emberölés büntetében. A 12 évi börtönt kiszabó ítélet a kihirdetéskor jogerőssé és végrehajthatóvá vált.⁴⁴

A nyomozást gyilkosság miatt 1954. I. 22-én rendelték el a Belügyminisztérium Baranyamegyei Főosztály Bűnügyi és Körözési Alosztályán. A 22 oldal nyomozati anyagot tartalmazó irat terhelt előtti ismertetését 1954. I. 29-én hajtotta végre B. J. rendőrnyomozó főhadnagy. A vádiratot az ügyészség 1954. II. 2-án dátumozta. A bíróság 1954. III. 11-én a vádlottat bűnösnek mondta ki gyilkosság büntetében. A Legfelsőbb Bíróság a vádlott és a védő fellebbezése folytán 1954. IX. 14-én, házastársan elkövetett szándékos emberölés büntetéként minősítette a cselekményt és enyhítette az első fokon kiszabott életfogytiglani börtönbüntetést 13 évi börtönre.⁴⁵

A vizsgált aktákban a nyomozati iratok jegyzékkel ellátva összefűzött állapotban vannak, mennyiségük meglehetősen eltérő.⁴⁶ A legkevesebb oldalszám 13, a legkisebb iratjegyzéki tételszám 8, a legnagyobb 103.

A munkásszálláson történt olyan, zsebkéssel végrehajtott szúrás miatt, amely a sértett felső kabátján áthatolt és az alsó kabátjának gombját érte, a nyomozást a Belügyminisztérium Baranyamegyei Főosztály Pécsi Városi és Járási Osztályán rendelték el 1954. III. 5-én szándékos emberölés kísérlete miatt. A szinte azonnal be is fejezett nyomozás 37 oldalas iratanyagát a terhelt előtt, a nyomozást lefolytató B. L. rendőrnnyomozó őrmester ismertette. A terheltet 1954. III. 8-án az ügyész is kihallgatta. Az első tárgyalásra 1954. V. 3-án került sor, azonban a vádlott távolmaradása miatt elnapolás történt. A Pécsi Megyei Bíróság 1954. XI. 22-én mondta ki a vádlott bűnösségét ittas állapotban elkövetett büntettségben és négy hónapi börtönre marasztalta.⁴⁷ Az ítélet a kihirdetésekor jogerőssé és végrehajthatóvá vált.

Bűnöző karriert befutó terhelt 1955 tavaszától Pécsen és környékén több szőlőhöz, kiskerthez tartozó helyiségbe hatolt be és azokból — rövidebb ott tartózkodást követően — különböző tárgyakat tulajdonított el. Nyár végéig nem került rendőri látókörbe. Augusztusi betörések a ház tulajdonosa tetten érte. A védekező áldozatra először rálőtt, majd az ajtó felfeszítéséhez használt csákánnyal a menekülő sértettet többször fejbe ütötte. A rendőrségre 1955. VIII. 17-én 17⁰⁰ órakor érkezett a bejelentés arról, hogy a kérdéses ház kertjében húzódó lugas mellett holtan fekszik a tulajdonos. A helyszíni szemlén jelen volt a megyei rendőrség vezetője és helyettese is. Az eset után még néhány betörést elkövető B. Károlyt a Belügyminisztérium Baranyamegyei Főosztály Bűnüldözési Osztályának beosztottai 1955. VIII. 24-én figyelő szolgálat eredményeként elfogták. Az igazságügyi szakértők által lefolytatott boncolásról felvett 5 oldalas jegyzőkönyvben rögzítésre került, hogy a halál oka a sérülések miatt beállt agybenulás. A Belügyminisztérium Budapesti Főosztály Rendőri Vizsgálati Osztály Krimináltechnikai Alosztályának fegyverszakértője megállapította, hogy a helyszíni szemle és a boncolás alkalmával biztosított lövedékek kilövése azonos fegyverből történt. A Belügyminisztérium Országos Rendőrkapitányság IV. Osztályához 1955. VIII. 26-án felküldött — a gyanúsítottól lefoglalt —

forgópisztolyról a fegyverszakértő megállapította, hogy emberélet kioltására alkalmas és az említett négy lövedéket abból lőtték ki. B. Károlyt többször kihallgatták. A 14 oldalon felvett jegyzőkönyvhöz 7 oldalas kézzel írt vallomást is csatoltak. Az nyomozás befejezését követő iratismertetésre 1955. IX. 23-án került sor. A vádlottat 1955. X. 31-én a Pécsi Megyei Bíróság szándékos emberölés büntettével párosult rablás és más bűncselekmények miatt életfogytig tartó börtönre ítélte. A Legfelsőbb Bíróság 1957. II. 27-én a vádlottal szemben alkalmazott büntetést változatlanul hagyta.⁴⁸

A vizsgált illetőleg a példatár szerűen bemutatott ügyek a fellelhető szervezeti megnevezésekben, a képzettség tapintható növekedésében, a kriminalisztika eredményeinek alkalmazásában egyértelműen jelzik azt, hogy a változások éreztették hatásukat. A rendőrségi iratok rendezettsége — sorrendiség, tartalom, összefűzöttség — jól tetten érhető. A beszerzett adatok többnyire elégségesek voltak a vádemelés kérdésében történő döntéshez. A pótnyomozások, a nyomozás kiegészítések utalnak problémákra ugyan, de az eljárások többsége a rendőri szakban megfelelően folyt, a gyors nyomozás és a csekély mennyiségű irat ellenére is. Az előzőek is jelzik a bűnügyi munkavégzés színvonalának fejlődését és az ügyészséggel való együttműködés korrektségét.

Az életelleni bűncselekmények nyomozásai — a hatásköri szabályok módosulásainak megfelelően — folyamatosan kerültek át a járási (városi) rendőri szervezetektől a megyei bűnügyi szervezetekhez.

A nyomozásokat végrehajtó illetőleg abban résztvevő rendőri állomány tag rendfokozati kört ölelt fel. Volt, hogy gyilkosságban rendőr szakaszvezető, volt, hogy rendőrnyszakos őrmester, végül pedig tiszti rendfokozatot viselő végezte a nyomozást.

Mindezekkel együtt, illetőleg mindezekről függetlenül — csekély mennyiségű eseti kivételtől eltekintve — nem kérdőjelezhető meg az életelleni bűncselekmények miatt az 1950-es években Pécs-Baranyában folyó büntetőeljárásokban a tisztességes helytállásra törekvés, a jogszabályoknak megfelelő munkavégzés.

Jegyzetek:

¹ Amikor a komlói kapitányságon bűnügyi osztályt kellett létrehozni a megyei kapitányság vezetőjének küldött értesítés felhívta arra, hogy „sürgősen tegyen javaslatot olyan őrszemélyzeti tagok átminősítésére, akik politikai és szakmai szempontból megfelelnek és eddigi szolgálati ténykedésükből megállapítható, hogy a bűnügyi munka elvégzésére alkalmasak lesznek.”

BM KI 0538/1951. sz.

A folyóirat beköszönje szerint „a Rendőrségi Szemle legfontosabb feladata a rendőrség tagjainak kommunista szellemben való nevelése.”

Előszó.

² 1949/XX.tv.

³ 1950/I.tv.

⁴ 1950. február elsejétől Baranya megyében 8 járás volt. Június elsején megszűnt a Szentlőrinci járás és megalakult a Sellyei járás valamint a Komlói járás. Működött a Komlói, Mohácsi, Pécsi, Pécsváradi, Sásdi, Sellyei, Siklói, Szigetvári és Villányi. Közülük a vizsgált időszakra esően 1952-ben megszűnt a Komlói járás és 1956-ban a Villányi járás.

⁵ 1950. évi II. törvényt léptette hatályba az 1950. évi 39. számú törvényerejű rendelet. Ezzel megtörtént a szovjet jogelvek kodifikálása. A bűncselekmény társadalomra veszélyes magatartásként került rögzítésre, lehetővé téve az osztályszempontú bíráskodást, amely származás alapján történő megkülönböztetést is jelentett. Pseudojogként létezett egy második normarendszer, mint nem nyilvános folyamatosan változó szabályrendszer, amelyet a párt szempontjai alapján alkottak meg. Rajta alapultak a koncepciós perek ítéletei.

1950/II.tv. ; 1950/39.tvr.

⁶ 1951/III.tv.

⁷ 1954/V.tv.

⁸ *A Hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása* (BHÖ), közléseszi az Igazságügy-minisztérium, lezárattott 1952. VIII. 31-én, Budapest, 1952, Jogi és Államigazgatási Könyv és Folyóirat Kiadó. Tartalmazza a Bt-t, az azt hatályba léptető törvényerejű rendeletet és a fiatakkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. számú törvényerejű rendeletet. Az összeállítás második címe alatt az 1878. évi V. törvénycikk különös részét és az azt módosító, kiegészítő jogszabályokat valamint más büntetőjogi rendelkezéseket foglaltak egybe. 1957-ben készült egy módosított kiadás, amely 1958-ban jelent meg. BHÖ

⁹ A büntetőeljárás egyszerűsítéséről szóló 1956/22.tvr. hatályba 1956. XI. 12-én, hatályon kívül 1957. I. 15-ével az 1957/4.tvr.

1956/22.tvr. ; 1957/4.tvr.

¹⁰ A rögtönbíráskodásról az 1956/28.sz.tvr. 1956. XI. 11-én 18 órától, 1957. XI. 3-áig, megszüntette az 1957/63.tvr. Az 1956/32.tvr. szerint a rögtönbíráskodás hatálya alá tartozó büntettek büntetése halál.

1956/28.tvr. ; 1956/32.tvr. ; 1957/63.tvr.

¹¹ A gyorsított büntetőeljárásról az 1957/4.tvr. 1957. I. 15-től, 1957. VI. 15-ig, hatályon kívül 1957/34.sz.tvr. Az eljárást (Budapest és Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Győr-Sopron, Pest megyék) a megyei bíróság külön tanácsa folytatta le, a büntetés halál, kivételesen szabadságvesztés.

1957/4.tvr. op.cit. ; 1957/34.sz.tvr.

¹² A népbíróvási tanácsokról és a bírósági szervezet, valamint a büntetőeljárás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1957/34.tvr. hatályba 1957. VII. 3. hatályon kívül 1961. IV. 16. 1961/7.tvr. A Legfelsőbb Bíróság Népbíróvási Tanácsa az egységes ítélezést célzóan már 1957. IV. 6-ától működött, 1957/25.tvr. A Fővárosi Bíróságon és 5 megyei bíróságon állítottak fel népbíróvási tanácsot. 1957/25.tvr. ; 1957/34.tvr. op.cit. , 1961/7.tvr.

¹³ E tanulmány a szervezeti változásokat és a működést a bűnügyi területre szűkítetten érinti. A bővebb kifejtés megtörtént a következő könyvekben, amelyek a magyar rendőrség történetébe nyújtanak betekintést, kiemelve Pécs-Baranya vonatkozásait.

ERNYES: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1952-ig.* ; Idem: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1956-ig.* ; Idem: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1958-ig.*

¹⁴ 15 400/1950.BM.r.

¹⁵ 5000/1950.BM.r.

¹⁶ Az elsőfokú hatóságoknál az 1 fő bűnügyi előadó helyett 3-7 fős bűnügyi csoportokat szerveztek. 1952. év elején a siklósi és a szigetvári járási kapitányságoknál 1 csoportvezető mellett 3 fő, a pécsváradi, a villányi, a sellyei és a sásdi járási kapitányságoknál 2 fő nyomozó teljesített szolgálatot. A komlói városi kapitányság bűnügyi osztályának létszáma 1+6 fő volt.

BM KI 00225/51-52. sz. ; BM KI 00218/1952.sz. ; BM KI 00103/49/1953. sz.

Június 17-től a komlói létszám 1+12 főre, a pécsváradi 1 csoportvezető+3 főre, a sásdi 1 csoportvezető + 4főre emelkedett. A Pécsi Városi és Járási Rendőrkapitányság létszáma ekkor 1 fő osztályvezető, 1 fő vizsgálótiszt, 1 fő társadalom tulajdonvédelmi csoportvezető, 8 fő társadalomtulajdon védelmi nyomozó, 1 fő személy- és tulajdonvédelmi csoportvezető, 7 fő személy- és tulajdonvédelmi nyomozó, 1 fő panaszfeltevő.

BM KI 617/953 H. fj. sz.

¹⁷ BM KI, BM Titkársága II-3270/1953. sz. kü

¹⁸ Fejlődésünk új szakasza.

¹⁹ BM KI 00546/1953.sz.

²⁰ 4/1954.orfk.pcs.

²¹ BM KI 261/20/1955. sz.

²² 1955/22.tvr.

²³ 1956/35.tvr.

²⁴ Loc.cit.2.§.

²⁵ ERNYES: *Pécs város rendőrsége 1963-ig.* 102-155.p.

²⁶ Az Országos Rendőr-főkapitányság élén az országos rendőrfőkapitány (egyben miniszterhelyettes) állt. Alárendeltségében működött a Bűnügyi Főosztály (1+3 fő), melyhez tartozott a statisztikai csoport (3 fő), a bűnügyi osztály (8 fő), a társadalomtulajdon védelmi osztály (8 fő), és a bűnügyi központ. Utóbbihoz sorolták a nyilvántartó osztályt (66 fő), a technikai alosztályt (21 fő), a körözési alosztályt (12 fő), a gyilkossági alosztályt (8 fő), az arany valuta alosztályt (7 fő), és a betörési alosztályt (8 fő)."

BM KI szám nélküli irat, benne Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság 201-05/1957. sz.

²⁷ A Mohács szigeti Sárháton történt gyilkosság ügyében a BM Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztály Életvédelmi Alosztályának beosztottja is részt vett a nyomozásban. Több mint 6 oldalas jegyzőkönyvben rögzítette az ak-

kor még tagadásban lévő gyanúsított vallomását. Közreműködéséről részletes jelentést is készített.

PMBI B.III.416/1959. sz.

²⁸ Rendelkezzenek-e bűnüldözési osztállyal, társadalmi tulajdon védelmi osztállyal, esetlegesen szakosztályokkal, bűnügyi nyilvántartó csoporttal, bűnügyi technikusokkal és kutyavezetőkkel. Az osztályok beosztottai elemeznék a bűnügyi helyzetet és irányítanák, ellenőriznék a rendőrkapitányságok bűnügyi munkáját, de nyomozásokat – konkrét ügyfeldolgozást – nem végeznének. Kiemelt ügyekben, a nyomozást a megyeszékhelyi kapitányság bűnügyi apparátusa folytatná le. A baranyai rendőrfőkapitány nem helyeselte a csupán elvi irányító és ellenőrző szerepet. Nehezen képzelhető el véleménye szerint az, hogy a bűnügyi nyomozók csak gyakorlati segítséget adjanak és nyomozati munkát, ne folytassanak. Nyomozás nélkül gyakorlati segítséget adni nem lehet és gyakorlati nyomozás nélkül, erkölcsi alap sincs. Helyes a helyszínen történő nyomozásvezetés, a nagyobb ügyekben. Hibás viszont a megyeszékhelyi kapitányság megbízása a súlyosabb ügyek nyomozásával, mivel ez 2 főkapitányságot eredményezne. Egy elméletit és egy gyakorlatit. Másrészt a megyeszékhelyi kapitányság a terhelést sem bírná. Célszerű lenne a főkapitányságon a bűnügyi és a társadalmi tulajdonvédelmi osztályt összevonni, és 2 alosztályt szervezni. A vizsgálati osztályt meg kellene hagyni.

²⁹ 3/1957.orfk.ut.

³⁰ Loc.cit.

³¹ 13/1957.orfk.ut.

³² A papírtakarékosságról szóló rendelet lényege az 1945-1949. években irattárba került még felhasználható papírok előkeresése volt.

164 000/1951.BM.r. ; 165 700/1951.BM.14.r.

Például „a feljelentés egyik fele, magánfelek beadványainak egy része, régi kihallgatási jegyzőkönyveknek az a része, amelyekre szöveget nem írtak.” A legötletesebb útmutatás így szól „Az összegyűjtés leghelyesebb módja az, hogy papírvágó ollóval, papírvágó késsel vágjuk ki a papírt vagy az iratmelléklet még felhasználható részét, ha azon írott szöveg nincs.” És a magyarázat, hogy mire lehet használni „mértétől és attól függően, hogy az egyik oldalon van-e írott szöveg, átütő papírnak, jegyzettömb készítésére, borítólapon, nem ritkán átírat céljaira.” Szerepel a takarékoság, mint az öt kiemelt átszervezési cél egyike, az egységes megyei főosztályokká szervezésnél is.

BM KI, BM Titkársága II-3270/1953. kü.

³³ Végrehajtási utasítás. Kiadja: A BM Körendészeti Főosztály, 1953, BM Házinyomda.

325/1953.IM-BM.ut. ; 13-6/1953.BM.vh.ut.

³⁴ A törvényességet célzó közös miniszteri utasítással kapcsolatban „pl. a pécsi kapitányságon Nagy hadnagy elvtárs - miután az őrs beosztottai kérték, hogy ők is megismerkedhessenek a közös utasítással, és annak megfelelően végezdhessék munkájukat, - kijelentette, hogy »csak nyomozzanak úgy, ahogy eddig úgy is eredménytelen lesz. « ”

Fejldésünk új szakasza.

³⁵ BM KI 00225/51-52. sz.

³⁶ MNL BaML MDP Pécs Városi Bizottság ülése 1954. január 28-án. Jelentés Pécs város közbiztonságáról.

³⁷ PÖCZE

³⁸ *Bűnügyi technikai tájékoztató*

³⁹ BM KI kü 10-140/6/1958. sz. ; 248/699/1958. sz.

⁴⁰ Az egyes deliktumok közötti különbségek.

BHÓ XIX. Fejezet 349-372. pontok.

⁴¹ A pécsváradi rendőrkapitányhoz „egy elvtárs” aláírással érkezett „gyermek született és megölték” szövegű kézzel írt levél, melynek tartalma igaznak bizonyult.

PMB B.II.2107/1951.sz.

⁴² PMB B.III.711/1956.sz.

⁴³ PMB B.II.2919/1952.sz.

⁴⁴ PMB B.II.434/1953.sz.

⁴⁵ PMB B.I.181/1954.sz.

⁴⁶ Rendőrségi nyomozati akta sémája szerint az összefűzött iratok a következő sorrendet jelentették: bűnügyi költségjegyzék; eljárás megindításnak alapjául szolgáló irat (hivatalos feljegyzés, panaszjegyzőkönyv); halaszthatatlan nyomozati cselekményekről készült iratok (jegyzőkönyv helyszíni szemléről, helyszínrajz, határozat illetőleg jegyzőkönyv házkutatásról, lefoglalásról, bűnjeljegyzék); határozat a fogva tartás elrendeléséről (határozat őrizetbe vétel vagy előzetes lefoglalás elrendeléséről); határozat szakértő bevonásáról; orvosi látélet; boncjegyzőkönyv; szakértői vélemény; tanúkihallgatási jegyzőkönyvek; jegyzőkönyv a terhelt kihallgatásáról; jegyzőkönyv egyéb nyomozati cselekményről (helyszínelés); elmeszakértői vélemény; terhelt erkölcsi bizonyítványa; jelentés a nyomozásról (összefoglaló jelentés); határozat a nyomozás befejezéséről; jegyzőkönyv a nyomozás anyagának terhelt előtti ismertetéséről.

⁴⁷ Aki önhibájából eredő ittas vagy kábítószertől bódult állapotban olyan cselekményt követ el, amely a büntetőtörvények értelmében büntetett vagy egy évet meghaladó fogházzal büntetendő vétség — ha ez az állapota annak beszámítását kizárja — egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

PMB B.II.412/1954.sz. ; 1948/XLVIII.tv.14.§

⁴⁸ PMB B.II.2372/1955.sz.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- ERNYES: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1952-ig.* — ERNYES Mihály: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1952-ig.* Pécs, 1996, Police Press Kft. 273 p. HU-ISBN 963 85 1921 5. /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.
- ERNYES: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1956-ig.* — ERNYES Mihály: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1956-ig.* Pécs, 1997, Police Press Kft. 297 p. HU-ISBN 963 85 1921 5. /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.
- ERNYES: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1958-ig.* — ERNYES Mihály: *Fejezetek a rendőrség történetéből 1958-ig.* Pécs, 1998, Police Press Kft. 323 p. HU-ISBN 963 85 1924 X. /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.
- ERNYES: *Pécs város rendőrsége 1963-ig.* — ERNYES: *Pécs város rendőrsége 1963-ig.* Pécs, 2002, Pécsi JAMES és JAMES BT. 371 p. HU-ISBN 963 03 8037 4.

CIKKEK

- Előszó. — Szerkesztőségi közlemény: Előszó. *Rendőrségi Szemle*, I.évf. (1953) 1.sz. 3-5.p.
- Fejlődésünk új szakasza. — Szerkesztőségi közlemény: Fejlődésünk új szakasza. *Rendőrségi Szemle*, I.évf. (1953) 9.sz. 771-774.p.
- PÖCZE — PÖCZE Tibor: A rendőrség 1956. évi feladatairól. *Rendőrségi Szemle*, IV.évf. (1956) 3.sz. 195-202.p.
- Bűnügyi technikai tájékoztató.* — Szerkesztőségi közlemény: Előszó. *Bűnügyi technikai tájékoztató*, I.évf. (1956) 1.sz. 1-3.p.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

- BM KI — Belügyminisztérium Központi Irattára.
- MNL BaML MDP — Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltár Magyar Dolgozók Pártja gyűjtemény.
- PMBI — Pécs Megyei Bírósági Irattár.

JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK

- BHÖ — *A Hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása.* Budapest, 1952, Jogi- és államigazgatási könyv és folyóiratkiadó. 314 p.

JOGSZABÁLYOK

- 1948/XLVIII.tv. — 1948/XLVIII.tv. a büntetőtörvények egyes fogatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról.
- 1949/XX.tv. — 1949/XX.tv. a Magyar Népköztársaság Alkotmánya.
- 1950/I.tv. — 1950/I.tv. a helyi tanácsokról.
- 1950/II.tv. — 1950/II.tv. a büntetőtörvénykönyv általános részéről.
- 1951/III.tv. — 1951/III.tv. a büntető perrendtartásról.

1954/V.tv.	1954/V.tv. a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról.
1950/39.tvr.	— 1950/39.tvr. a büntetőtörvénykönyv általános részének hatálybaléptetéséről.
5000/1950.BM.r.	— 5000/1950.BM.r. a rendőrség szervezetéről. <i>Rendőrségi Közlöny</i> , VI.évf. (1950) 25.sz. 505-506.p.
15 400/1950.BM.r.	— 15 400/1950.BM.r. a rendőrség szervezetéről. <i>Rendőrségi Közlöny</i> , VI.évf. (1950) 13.sz. 234-235.p.
164 000/1951.BM.r.	— 16 400/1951.BM.r. a papírtakarékosságról. <i>Belügyi Közlöny</i> , I.évf. (1951) 15.sz. 283.p.
165 700/1951.BM.r.	— 165 700/1951.BM.r. a takarékosági mozgalom továbbfejlesztése a rendőrségnél. <i>Belügyi Közlöny</i> , I. évf. (1951) 14.sz. 258-261.p.
1955/22.tvr.	— 1955/22.tvr. a rendőrségről.
1956/22.tvr.	— 1956/22.tvr. egyes bűncselekmények tekintetében a büntetőeljárás egyszerűsítéséről.
1956/28.tvr.	— 1956/28.tvr. a rögtönbíráskodásról.
1956/32.tvr.	— 1956/32.tvr. az 1956. évi 28. tvr. kiegészítéséről.
1956/35.tvr.	— 1956/35.tvr. a rendőrségről szóló 1955. évi 22. tvr. kiegészítéséről.
1957/4.tvr.	— 1957/4.tvr. a gyorsított büntető eljárás szabályozásáról.
1957/25.tvr.	— 1957/25.tvr. a Legfelsőbb Bíróság Népbíróági Tanácsának felállításáról és eljárásának szabályozásáról.
1957/34.tvr.	— 1957/34.tvr. a népbíróági tanácsokról és a bírósági szervezet, valamint a büntető eljárás egyes kérdéseinek szabályozásáról.
1957/63.tvr.	— 1957/63.tvr. a munkástanácsokról.
1961/7.tvr.	— 1961/7.tvr. az 1957. évi 34. törvényerejű rendelet egyes rendelkezéseinek hatályon kívül helyezéséről.

UTASÍTÁSOK, PARANCSOK

325/1953.IM-BM.ut.	— 325/1953.IM-BM.ut. a nyomozati munka megjavítása.
13-6/1953.BM.vh.ut.	— 13-6/1953.BM.vh.ut. végrehajtási utasítás a nyomozati munka megjavítására. BM Közrendészeti Főosztály vezetője, BM Házinyomda 1953.
4/1954.orfk.pcs.	— 4/1954.orfk.pcs. A bűnügyi szolgálat átszervezéséről. BM KI 261/20/1955. sz.
3/1957.orfk.ut.	— 3/1957.orfk.ut. <i>Rendőrségi utasítások</i> , (1957) 5.sz. 8-93.p.
13/1957.orfk.ut.	— 13/1957.orfk.ut. <i>Rendőrségi utasítások</i> , (1957) 12.sz. 8-99.p.